

KAKO JE TO BILO U NAŠOJ SINAGOGI

Malo je onih koji se još sećaju kako je to bilo u našoj sinagogi.

Na "bemi" s leve strane "Aron hakodeša" sedeo je glavni rabin. Nekoliko godina pred Drugi svetski rat izrađena su počasna sedišta tako da su pored rabina sedeli predsednici Jevrejske opštine i Hevra Kadiše. S desne strane "Aron hakodeša" sedeo je glavni kantor (hazan), a pored njega u počasnim sedištima sedeli su predstojnici sinagoge – gabaji.

Uzvišen sedam stepenica iznad "beme" (bime), nalazio se "Aron hakodeš". Bela vrata bila su pokrivena "parohetom", pričvršćenim na drveni ram, koji se dizao i spuštao pomoću čekrka, koje je okretao jedan od poslužitelja (nejevreja) iz zimskog hrama. Bilo je više "paroheta", koji su se menjali. Na velike praznike, postavljan je beli "parohet", izvezen srmom, a u petak i subotu postavljan je plavi, isto izvezen, a bilo ih je još. U "Aron hakodešu" zid i tavanica bili su neboplave boje sa zlatnim zvezdama, gde su se nalazile 23 *Tore* u lepim meilima, sa srebrnim ukrasima, – "rimonimima" i "tasovima".

Na zidu iznad vrata "Arona hakodeša" nalazio se plavi emajlirani krug, sa zlatnim natpisom "JEHOVA". Ispred tog znaka večito je visilo kandilo od mesinga u vidu Magen Davida. Nekada je u kandilu gorelo ulje ili petrolej, a kasnije je uvedena struja i postavljena je sijalica.

Molitveni sto kao da je bio od kedrovine, sa ukrasima. Na čelu su bili ispisanii blagoslovi koji se kazuju na početku i kraju čitanja *Tore*. Ispod pokrivača bio je taster za zvonce, koje je bilo povezano sa horom i orguljama, koji su se nalazili na spratu iznad "Arona hakodeša". Kantor bi pritiskom na taster zvonca dao znak orguljašu i horu kad je trebalo da se uključe u pevanje.

Glavni rabin je obično nosio crni talar od brokata sa karakterističnom kapom od istog materijala. Na velike praznike Roš hašana i Jom kipur nosio je talar bele boje. Slično, ali ne i isto, bio je odeven glavni kantor. Razlikovala se kapa, a na talaru je nosio belu mašnu. Predmolitelji i kantori nosili su slične odore samo ne od svile.

Predsednici Jevrejske opštine i Hevra kadiše su bili odeveni u crna odela, a na glavi su imali cilindre, kao i predstojnici – gabaji hrama. Predsednici su o velikim praznicima, ili u svečanim prilikama (o državnim praznicima), nosili žakete. Glavni šames je bio u crnom odelu, a na glavi je imao sjajan polucilindar.

Na službama su učestvovali glavni kantor, kantori i predmolitelji, a glavni rabin je uglavnom vodio "Neilu" na Jom kipur. Šofar su duvali predmolitelji, a za

"duhenovanje" – blagoslov bio je zadužen najstariji kantor i još jedan kohanita. Hor je bio mešoviti, a na orguljama je svirao jedan odličan orguljaš, nejevrejin.

Na "bemi" (bimi, almenoru) bile su četiri velike menore, dva velika i dva mala svećnjaka, u kojima su bile sijalice, i dva svećnjaka u kojima su gorele sveće.

Za vreme subotnje službe, za vreme čitanja *Tore*, pozivani su kod *Tore* koheni, levii, šeliši i maftiri, koji su redovno "šnoderovali", tj. darivali za razne svrhe. To se vršilo usmeno, a službenik opštine, koji je sedeo u prvom redu, evidentirao je to u jednoj knjizi, gde su bila sva imena članova opštine i stavljao

Dr Henrik Kiš, nadrabini Novog Sada, snimljeno pred Drugi svetski rat u novosadskoj sinagogi, iz arhiva Jevrejskog istorijskog muzeja

je, pored imena, kartončice s ubeleženim svotama. Na velikim praznicima "lije" (pozivi kod *Tore*) su se licitirale. Šames je obilazio sinagogu sa tablicom na kojoj je, na hebrejskom, pisalo koliko je ponuđeno za koju "liju", te se moglo licitirati – ko da više za dobrotvorne ili druge svrhe. Promenom kartona sa oznakama svota obavestavalo se članstvo o stanju licitacije. Bilo je slučajeva da su na sedištima bili ostavljeni štampani formulari, adresirani na sopstvenika sedišta, s pozivom na dobrovoljni prilog (obično za KKL) a pored imena su bili zasečeni brojevi sa svotom koja se htela darivati, i trebalo je samo savijati. Posle praznika inkasanti bi posetili darodavce.

Za vreme velikih praznika, pored šamesa i uniformisanih poslužitelja, za održavanje reda bili su angažovani i omladinci.

Na Jom kipur deca su nosila u hram dunje sa ubodenim karanfilićima, koje su mirisale. Poneki su slali ženama i majkama cveće, koje su obično deca odnosila

na sprat. Kako je u sinagogi bilo toplo, poslužitelji su s vremena na vreme obilazili sinagogu sa pumpama i prskali tečnost za osveženje koja je mirisala na borovinu. Po završetku "Neile" na Jom kipur, pred sinagogom su čekali fijakeri i automobili da prevezu već umorne i gladne starije osobe kućama. Neki su svraćali u obližnji bife na rakiju.

Na Simhat Tora u sinagogi je bilo veselo. I žene su mogle da siđu u prizemlje i s decom učestvuju u veselju. Muškarci su nosili sve 23 *Tore* i menjali se pri nošenju, dok su deca nosila plavo-bele papirne zastavice sa zlatnim Magen Davidom, a neki i svoje male *Tore*.

Uvedena je i svečanost Bat-micva, pored Bar-micva. Mlade devojkice od oko 15 godina, u belim haljinama, pozivane su na bimu gde je održavana svečanost da bi sve dobile male molitvenike.

I dvorište sinagoge je imalo svoj udeo u praznovanju. Tamo su se okupljala deca i omladina, šetala se, jurila i igrala. Često je dolazilo do intervencije poslužitelja, koji ih je pozivao da budu mirni i da ne smetaju odraslima u sinagogi.

Bio je to jedan mali pogled u našu sinagogu pred Drugi svetski rat, tako je bilo kod nas, a verovatno i u ostalim mestima.

1988.